

## interview

# Een nieuw verhaal over heil en vrede 'Theologie hoeft niet op een postzegel te passen'

DOOR ERIK HENDRIX

In zijn nieuwe boek *Vrede op aarde* vraagt Stefan Paas zich af hoe het christelijke verhaal nog verteld kan worden in een postchristelijke wereld. Dat dit verhaal alles te maken heeft met heil en redding, laat hij op een persoonlijke manier zien.



Stefan Paas: "Het idee dat we eindelijk af zijn van religie en dat we samen in een seculier paradijs kunnen wonen, heeft nu wel echt afgedaan." | Foto: Elske Paas

Stefan Paas (1969) is hoogleraar missiologie aan de Theologische Universiteit Utrecht en de Vrije Universiteit Amsterdam en onder meer bekend van *De Ongelooflijke Podcast* van de EO. Hij beschrijft zijn nieuwe boek als een project dat toch wel erg verschillend is van zijn vorige werk: *Vreemdelingen en priesters*. "Mijn vorige boek was meer een studieboek voor studenten. Zo was het ook bedoeld, het was dan ook onderwijzend geschreven. Dit boek is veel meer meanderend en laat zich daardoor ook minder eenvoudig samenvatten. Het gaat dus meer om de leeservaring."

'We moeten niet vergeten dat het christendom het Westen mede gevormd heeft'

Met *Vrede op aarde* probeert Paas ook niet om mensen tot het christendom over te halen. "Mijn doel is veel meer dat christenen zelf weer een beetje fris worden over hun geloof en weer gaan zien dat het ergens over gaat." Paas merkt bij de gasten van *De Ongelooflijke Podcast*, waarbij veel vooraanstaande intellectuelen aanschuiven, dat velen bezorgd zijn over waar het naartoe gaat met de wereld. "Het triumfalisme van de jaren zestig is weg. Het idee dat we eindelijk af zijn van religie en dat we samen in een seculier en multicultureel paradijs kunnen wonen, heeft nu wel echt afgedaan. We leven in een tijd die veel meer een soort *fin de siècle*-sfeer ademt. Tegelijkertijd weten we ook niet zo goed wat daarna komt. In dat tijdsgewricht valt het me op dat christenen vaak hun verhaal een beetje kwijt zijn."



**Stefan Paas, *Vrede op aarde*.**  
Over heil en redding in deze tijd  
Uitgeverij: KokBoekencentrum  
Pagina's: 368 | € 29,99  
ISBN: 9789043540070

Dat klinkt allemaal erg ambitieus, maar kun je het publieke debat wel ingaan met zuiver-theologische (en daarom vaak slecht begrepen) begrippen als heil en redding? “Een woord als ‘heil’ zegt veel mensen buiten de Kerk natuurlijk niet zoveel”, legt Paas uit. “Binnen de Kerk ook steeds minder, denk ik. Dat woord kan Bijbel-theologisch volgens mij prima vervangen worden door het woord ‘vrede’. Dat dekt alle Bijbelse noties rondom recht, verzoening, oordeel, gemeenschap, vergeving – eigenlijk het hele christelijke leven. Het houdt ook verband met sociale en politieke vrede, de vrede van de kosmos en het Koninkrijk van God. Het voordeel van het woord is ook dat mensen zich er nog iets bij kunnen voorstellen.”

Maar wat is dan die vrede? Is dat een gemoedstoestand? Of een plaats in tijd en ruimte die we kunnen bereiken? “Dat allemaal en allemaal tegelijk”, zegt Paas met een brede glimlach. Volgens hem zou het woord ‘vrede’ daarmee best wel eens even ingewikkeld kunnen worden als het woord ‘heil’, maar “het blijft theologie. Het hoeft natuurlijk ook niet allemaal op de achterkant van een postzegel te passen”.

Aan het begin van zijn boek doet Paas de observatie dat vrijwel alle theologie uiteindelijk autobiografisch is. Dat is *Vrede op aarde* dus ook. Paas maakt dan ook opzettelijk de keuze om zijn eigen protestants-piëtistische milieu (het piëtisme is een lutherse beweging) op een liefdevolle, maar tegelijkertijd eerlijke, manier te portretteren. In het eerste hoofdstuk neemt hij de lezer mee naar de wereld van zijn jeugd, waar hij hem voorstelt aan een jongeman die worstelt met zijn puberale verlangens, maar die tegelijkertijd de artikelen uit de Heidelbergse Catechismus uit zijn hoofd aan het leren is. Het behoeft weinig uitleg dat iemand met zo'n belevingswereld doorlopend met zichzelf in conflict is, maar het is juist in dit conflict dat het geloof bij Paas tot volle wasdom komt. “Wie weerzin voelt bij religieuze navelstaarderij die zo bezig is met pietluttige zonden als puberale lust en blasfemische obsessies – ik voel het mee.”

## VROOMHEID

Volgens Paas hebben dan ook velen na de loopgraven van Verdun en de gaskamers van Auschwitz geen geduld met de “protestantse poppenstrontvroomheid” en haar morbide aandacht voor seks en vloeken. Hoewel dit een bladzijde is uit de geleefde ervaring van een piëtistisch protestant zal het voor veel katholieken lezen als een feest van herkenning.

Uiteindelijk moet in *Vrede op aarde* het autobiografische toch een beetje opschuiven voor het wereldbeschouwelijke. “Een van de lijnen in het boek is: wat is er gebeurd met een specifiek soort protestantse theologie, de piëtistische theologie, in de overgang van de christelijke beschaving naar de postchristelijke beschaving?”, legt Paas uit. “Aan de ene kant is er een ongezonde vorm van met jezelf bezig zijn, maar we moeten niet vergeten dat het christendom het Westen mede gevormd heeft. We leven nog altijd in een beschaving die op heel veel punten de erfenis van het christendom met zich meedraagt. Je kan niet aan de ene kant heel triomfantelijk, soms apologetisch, zeggen dat onze beschaving een christelijke is en aan de andere kant niet de verantwoordelijkheid nemen voor

die malaise van de Westerse cultuur waar je zelf ook deel van uitmaakt.”

## BELEVINGSWERELDEN

Volgens Paas is het dus verwerpelijk om te doen alsof er een soort christendom is dat zijn zuiverheid door de eeuwen heen heeft bewaard en dat nu eindelijk vrijuit weer kan spreken tegen de cultuur. “Ons geloof heeft ook bijgedragen aan kolonisatie, slavernij en uitbuiting van de natuur. Onze theologieën zijn, in zekere zin, verweven met de ideologieën van het Westen. Dat probeer ik in mijn boek te ontfaan.”

‘Een woord als ‘heil’ zegt veel mensen buiten de Kerk niet veel’

Deze verwevenheid weet Paas op een aangrijpende manier te illustreren. Hij laat zien hoe in de zuidelijke Verenigde Staten totaal verschillende belevingswerelden in dezelfde cultuur en werkelijkheid naast elkaar kunnen bestaan. De belevingswerelden van de slaaf, de abolitionist en de slavenhouder lagen ver uit elkaar, maar allemaal maakten ze gebruik van dezelfde Bijbelse cultuur en teksten. De slaaf gebruikte die om zijn lijden betekenis te geven, de abolitionist om zijn strijd tegen de slavernij te rechtvaardigen en de slavenhouder om zijn bezit van slaven te verdedigen. Wat betekent ‘heil’ in een dergelijke historische context? Al snel blijkt dat het allemaal niet zo overzichtelijk is als we graag zouden willen.

Volgens Paas is de grote kracht van het christendom dat ze in staat is om zelfkritiek te beoefenen. Hoewel de meeste christenen waarschijnlijk snel zullen instemmen dat dit het geloof veerkracht geeft, dringt het tegelijkertijd ook de vraag op of we de afgelopen decennia niet iets te veel onze eigen schuld hebben beleden. Zelfkritiek is goed, maar tegenwoordig lijken we bijna te verdrinken in verontschuldiging voor alles wat zich de afgelopen eeuwen in de Westerse Kerk en wereld heeft afgespeeld. Hieruit spreekt een eurocentrisme waar *Vrede op aarde* eigenlijk niet aan wil ontsnappen. Dat is ook niet het doel van Paas: hij wil vooral de dialoog met de eigen cultuur aangaan en handvatten bieden om de christelijke schaamte en sprakeloosheid te overwinnen.

De vraag blijft echter of men wel gezonde zelfkritiek kan beoefenen zonder voldoende zelfvertrouwen. Met de tanende macht van het Westen rijst ook de vraag of haar eventuele ondergang hand in hand zal gaan met de ondergang van het christendom. Als het aan Paas ligt in ieder geval niet. Zijn optimisme komt voort uit een geloof in de levende God. Met *Vrede op aarde* levert hij een persoonlijk verhaal dat tegelijkertijd wil inspireren en bemoedigen. ●